

Світлана ТЕСЛЕНКО,

orcid.org/0000-0003-3780-6641

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри дошкільної освіти

Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

(Миколаїв, Україна) *teslenkosvetlana808@gmail.com*

СІМ'Я ЯК ПАРТНЕР ПЕДАГОГІВ У ФОРМУВАННІ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розкривається проблема взаємодії сім'ї та педагогів у процесі формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Закцентовано увагу на тому, що сучасна екологічна освіта починається з раннього дитинства, а найважливішими умовами її ефективності є єдність виховних впливів сім'ї та закладу дошкільної освіти. У роботі розглянуто сутність поняття «екологічна компетентність», визначено її основні складові.

Стаття розкриває зміст партнерської взаємодії між педагогами та батьками, підкреслює необхідність переходу від формального інформування родин до справжнього співробітництва, що передбачає спільне планування, реалізацію й аналіз виховних заходів природничо-екологічного спрямування. Розглянуто різноманітні форми співпраці: родинні екологічні проєкти, участь батьків у створенні природничих куточків, організацію екскурсій у природу, екоакції, спільне виготовлення навчально-дидактичних матеріалів. Окрема увага приділяється тому, як участь батьків у таких заходах сприяє підвищенню їхньої педагогічної культури, розвитку екологічної свідомості й відповідальності за екологічне виховання власної дитини.

Зміст статті охоплює також питання психологічної та педагогічної готовності родин до співпраці, труднощі, що виникають у процесі взаємодії педагогів і батьків, та шляхи їх подолання. Запропоновано практичні рекомендації щодо налагодження партнерських відносин між дошкільним закладом і сім'єю, описано ефективні методи і прийоми формування у дітей старшого дошкільного віку інтересу до пізнання природи, розвитку допитливості, спостережливості, емоційної чуйності.

Таким чином, у статті всебічно розкривається теоретичний і практичний аспект проблеми партнерства сім'ї та педагогів у формуванні природничо-екологічної компетентності дітей.

Отже, стаття має як теоретичне, так і практичне значення для педагогів, батьків, науковців і студентів, які цікавляться питаннями дошкільної освіти, екологічного виховання та сімейно-педагогічного партнерства.

Ключові слова: сім'я, педагог, партнерство, діти старшого дошкільного віку, природничо-екологічна компетентність, дошкільна освіта, виховання.

Svitlana TESLENKO,

orcid.org/0000-0003-3780-6641

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Preschool Education

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

(Mykolaiv, Ukraine) *teslenkosvetlana808@gmail.com*

THE FAMILY AS A PARTNER OF EDUCATORS IN DEVELOPING THE NATURAL AND ECOLOGICAL COMPETENCE OF OLDER PRESCHOOL CHILDREN

The article reveals the problem of interaction between family and teachers in the process of forming natural and ecological competence of children of senior preschool age. Attention is focused on the fact that modern environmental education begins in early childhood, and the most important conditions for its effectiveness are the unity of the educational influences of the family and the preschool educational institution. The paper examines the essence of the concept of "ecological competence" and identifies its main components. The article reveals the content of partnership interaction between teachers and parents, emphasizes the need to transition from formal informing families to real cooperation, which involves joint planning, implementation and analysis of educational activities of a natural and ecological direction. Various forms of cooperation are considered: family ecological projects, participation of parents in creating natural corners, organization of excursions to nature, eco-actions, joint production of educational and didactic materials. Particular attention is paid to how the participation of parents in such activities contributes to the improvement of their pedagogical culture, the development of environmental awareness and responsibility for the ecological education of their own child.

The content of the article also covers the issues of psychological and pedagogical readiness of families for cooperation, difficulties that arise in the process of interaction between teachers and parents, and ways to overcome them. Practical recommendations are offered for establishing partnership relations between a preschool institution and a family, effective methods and techniques for forming an interest in learning about nature in children of senior preschool age, the development of curiosity, observation, and emotional sensitivity are described.

Thus, the article comprehensively reveals the theoretical and practical aspect of the problem of partnership between family and teachers in the formation of children's natural and ecological competence.

Therefore, the article has both theoretical and practical significance for teachers, parents, scientists and students who are interested in issues of preschool education, environmental education and family and pedagogical partnership.

Key words: family, teacher, partnership, older preschool children, natural and ecological competence, preschool education, upbringing.

Постановка проблеми. Сучасна освітня парадигма передбачає виховання всебічно розвиненої особистості, здатної до усвідомленої взаємодії з навколишнім середовищем. В умовах глобальних екологічних проблем зростає потреба у формуванні в дітей дошкільного віку основ екологічної культури. Педагоги закладів дошкільної освіти не можуть досягти цього завдання без активної підтримки сім'ї, яка є головним соціальним інститутом виховання дитини. Проблема полягає у визначенні ефективних шляхів співпраці педагогів і батьків у формуванні природничо-екологічної компетентності.

Аналіз досліджень. Проблему екологічного виховання дошкільників досліджували такі науковці, як Н. Гавриш, Н. Лисенко, Т. Поніманська, які наголошували на значущості раннього ознайомлення дітей із природою. Питання партнерства сім'ї та закладу дошкільної освіти розглядали Л. Артемова, І. Бех, О. Сухомлинська. У працях сучасних педагогів підкреслюється, що успішне формування екологічної компетентності можливе лише у разі безперервності та системності впливів як у закладі дошкільної освіти, так і в родині.

Аналіз наявної літератури показав, що питанням співпраці закладу дошкільної освіти і сім'ї з метою формування природничо-екологічної компетентності старших дошкільників займалися такі вчені, як: Г. Беленька, Н. Галицина, М. Грицан, О. Каплуновська, Н. Лисенко, В. Маршицька, С. Ніколаєва, З. Плохій, О. Пруцакова, Л. Руденко, В. Сухомлинський, Н. Тарапака, С. Шмалей та інші.

Мета статті – аналіз наукових підходів і педагогічної практики щодо партнерства сім'ї та педагогів у формуванні природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку, а також визначення ефективних форм такої взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Сучасна дошкільна освіта орієнтує педагогів на реалізацію компетентнісного підходу до розвитку особистості. Природничо-екологічна компетентність старшого дошкільника передбачає уявлення дитини про природне довкілля як цілісний живий організм, у якому взаємодіють повітря, рослини,

тварини, люди в багатоманітності, єдності, русі, мінливості.

В Конституції України наголошено на важливості розвитку та формування навичок дбайливого ставлення до природи. В Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття» наголошується, що необхідно «формувати екологічну культуру людини в гармонії її відносин з природою» (Державна національна програма «Освіта»). Закон України «Про дошкільну освіту» визначає ключові завдання дошкільної освіти. Одне з них – свідоме ставлення до себе, оточення та довкілля. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні окреслює вимоги держави до рівня освіченості, розвиненості та вихованості дитини в кожному віковий період. Зокрема, зміст освітньої лінії «Дитина в природному довкіллі» включає доступні дитині дошкільного віку знання про природу планети Земля та Всесвіт, розвиток емоційно-ціннісного та відповідального екологічного ставлення до природного довкілля (Закон України «Про дошкільну освіту»).

Природне довкілля є унікальним простором для гармонійного розвитку дитини. З перших років життя природа стає джерелом відкриттів, натхнення та творчості. Сучасні педагоги все більше звертаються до ідей природного виховання, які свого часу активно впроваджували Василь Сухомлинський, Марія Монтессорі та представники Вальдорфської педагогіки. Їхні підходи базуються на переконанні, що взаємодія з природою є ключовим елементом у формуванні особистості, яка розуміє світ навколо себе та здатна відповідально взаємодіяти з ним.

Василь Сухомлинський у своїй педагогічній діяльності наголошував, що природа є найкращим середовищем для розвитку дитини. Його ідея «Школи під голубим небом» демонструє, як ефективно можна використовувати природу як освітній простір. Заняття на свіжому повітрі, прогулянки та спостереження за природою сприяють розвитку допитливості, уважності та любові до життя.

Марія Монтессорі, своєю чергою, акцентувала увагу на ролі сенсорного розвитку через природні

матеріали. Її педагогічна система передбачає використання природних об'єктів, таких як камінці, листя, мушлі, для розвитку уяви, моторики та пізнавальних навичок. У сучасних дошкільних закладах, які працюють за методикою Монтесорі, створюють куточки природи, де діти можуть вивчати різні об'єкти, сортувати їх за кольором, формою чи текстурою. Такий підхід дозволяє розвивати в дітей інтерес до світу через дослідження та самостійну діяльність.

Вальдорфська педагогіка, заснована Рудольфом Штайнером, також приділяє велику увагу природі. У цій системі навчання природні матеріали є важливими елементами освітнього процесу. Наприклад, діти виготовляють іграшки зі шкарлупок, деревини або тканин, малюють натуральними фарбами, що дозволяє їм розвивати креативність і зв'язок із навколишнім світом. Особливе місце у Вальдорфській педагогіці займає ритмічність і сезонність, які допомагають дітям глибше усвідомити зв'язок людини з природою (Кот, 2005: 54).

Концептуальні положення екологічного напрямку педагогіки уточнювались Л. Іщенко, Д. Мельник, Л. Різник, Н. Пустовіт, Г. Пустовітом, Г. Тарасенко та багатьма іншими вченими.

На думку науковців, зокрема Н. Пустовіт, період дошкільного дитинства є максимально сприятливим для ефективного екологічного виховання, адже саме в цей період закладаються основи культури спілкування і поведінки дітей у природному середовищі. У цьому контексті важливо приділяти найбільшу увагу дітям старшого дошкільного віку, оскільки в них починають формуватися основи наочно-дійового та наочно-образного типів мислення. Діти старшого дошкільного віку здатні розуміти й усвідомлювати зв'язки навколишнього світу, й у них виникають об'єктивні можливості для самостійного спілкування з природою (Пустовіт, 2004: 182).

Досліджуючи проблему партнерства сім'ї та закладу дошкільної освіти у формуванні природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку, варто дати визначення поняттю «природничо-екологічна компетентність».

У психолого-педагогічній літературі поняття «*екологічна компетентність*» сприймається як «прояв екологічної культури у сфері відповідальності – тієї частини середовища, в якій кожна особистість веде власну діяльність, а, отже, може мати реальний вплив на їх стан; здатність особистості здійснювати ситуативну діяльність у повсякденному житті та природному середовищі, коли оновлюються набуті екологічні знання, навички, досвід і цінності у здатності приймати рішення

та здійснювати відповідні дії з усвідомленням їх екологічних наслідків (Становлення екологічної освіти : лекції з екології).

За твердженнями С. Шмалей, екологічна компетентність – це «головна мета і результат екологічної освіти дітей, здатність до оцінювання екологічних проблем» (Пустовіт, 2008: 8).

У своїй праці Г. Беленька, Т. Науменко та О. Половіна стверджують, що «*еколого-природнича компетентність дошкільника* – складник його життєвої компетентності – становить конкретні знання про природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування та їх дотримання. Іншими словами, включає три компоненти: інтелектуальний (когнітивний), емоційно-ціннісний та діяльнісно-практичний» (Беленька, 2013: 72).

Формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку передбачає розвиток таких складових: когнітивної (знання про явища природи, взаємозв'язки у довкіллі); емоційно-ціннісної (усвідомлення краси та цінності природи, бажання її оберігати); поведінкової (практичні навички екологічно доцільної поведінки) (Возна, 2010: 45).

У контексті визначеної проблеми є пошук ефективних форм та методів, які б могли зацікавити дошкільника, спрямувати його на творчу роботу, щодо формування певної системи знань та екоцентричного типу світогляду, спрямовувати дитину до самостійної пошукової діяльності. Освітній процес із формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку педагоги організовують через: проведення занять із природознавства та екології; використання методів спостереження, дослідів, екскурсій; створення екологічних куточків у групах; організацію спільних проєктів («Світлина довкілля», «Обираємо зелений курс», «Лісова школа»). До цих засобів також відносимо STREAM-освіту (мовної, літературної, конструювальної, художньої діяльності), яка допомагає сформувати високий рівень природничо-екологічної компетентності дітей у контексті реалізації міжпредметних зв'язків, пошуку самостійних рішень, творчої роботи. Природничо-екологічна компетентність має діяльнісний характер і передбачає здатність мобілізувати знання, ставлення дитини, готовність та здатність реалізувати їх у конкретній екологічній ситуації.

Щоб екологічне виховання дітей насправді було ефективним, необхідно якнайактивніше залучати до нього батьків. У процесі роботи з ними слід насамперед пояснити необхідність екологічного

виховання дошкільників, визначити наслідки байдужого ставлення до цього процесу. Уся робота з батьками має бути спрямована на формування в них уявлень про важливість природи в житті дитини, залучення батьків до розвитку в дітей інтересу до природи, спостережливості, допитливості, дбайливого ставлення до об'єктів природи.

Батьки повинні пам'ятати, що будь-яке необережне слово чи необдуманий вчинок по відношенню до об'єктів природи чи явища природи можуть відобразитися на поведінці дитини. Тому екологічне виховання має відбуватися у тісній взаємодії з сім'єю дитини.

З точки зору Т. Поніманської, гармонійна співпраця педагога із сім'єю є запорукою повноцінності буття дитини, розкриття та реалізація її потенціалу, виходу на нові орбіти соціальної реальності. І все-таки найвища відповідальність за виховання дітей у цій взаємодії належить сім'ї (Поніманська, 2017: 354).

До основних форм партнерства сім'ї та педагогів з питань формування природничо-екологічної компетентності в старших дошкільників належать: консультації, бюро педагогічних послуг, круглий стіл, ділові ігри з питань екологічного виховання, спільні родинні екологічні проєкти («Посади дерево», «Годівничка для птахів»); свята та екоакції (День довкілля, Тиждень природи); використання цифрових платформ для інформування батьків про екологічні завдання, участь батьків у створенні природничих куточків, організацію екскурсій у природу, спільне виготовлення навчально-дидактичних матеріалів. Вибираючи форми спілкування з батьками, не варто використовувати настанови, краще залучити батьків до вирішення важливих питань, знаходження спільних правильних відповідей.

У процесі роботи із сім'єю слід насамперед пояснити необхідність екологічного виховання їх дітей, визначити наслідки байдужого ставлення до природи, екології... Уся робота із сім'єю має бути спрямована на формування уявлень про важливість природи в житті дитини, залучення батьків до розвитку в дітей інтересу до природи, спостережливості, допитливості, дбайливого ставлення до об'єктів природи. Батьки мають дізнатися, як у процесі спостережень розширюється світогляд, розвивається мовлення і мислення дітей. Їх необхідно переконати в тому, що не обов'язково відводити спеціальний час для ознайомлення з природою, адже дива природи завжди поруч з нами, потрібно тільки вміти побачити їх і навчити цього дітей. А для цього досить лише роззирнутися навколо дорогою в заклад дошкільної освіти

і звернути увагу на мурашу, що тягне вантаж у кілька разів більший за неї, на краплинку ранішньої роси, що з'явилися на тендітній травинці, на кульбабку, що розкриває свої квіточки з першими променями сонця. А дорогою додому у вечірні години здивуватися, що роси на травичці вже немає, звернути увагу на те, що кульбабка повернула свої квіточки до сонечка, яке сідає за обрій, і вже готова їх закрити на ніч (Плахотнік, 2018: 268).

Батьки повинні забезпечувати практичне закріплення отриманих знань: залучати дітей до догляду за рослинами й тваринами вдома; організовувати спільні прогулянки, екологічні ігри; брати участь у природоохоронних акціях разом із дітьми та педагогами. Партнерські стосунки між батьками та ЗДО визначаються як такі, які найбільш сприяють вихованню дітей дошкільного віку. Науковці та практики вказує на необхідність педагогічної взаємодії ЗДО та батьків та зазначають, що від узгодженості виховних впливів залежить успіх розвитку дитини, а тісне співробітництво дозволяє створити атмосферу довіри, взаєморозуміння та підтримки.

Батьки мають усвідомити, що не можна вимагати від дитини виконання будь-якого правила поведінки, якщо дорослі самі не завжди його дотримуються. Виховати позитивне ставлення до природи можна лише за умови, якщо самі батьки мають екологічну культуру. Помітний вплив на виховання дитини здійснюють рівень, якість та стиль життя сім'ї. Діти дуже сприйнятливі до того, що їх оточує. Батьки мають усвідомлювати, що діти поведуть себе так, як дорослі, що їх оточують (Волкова, 2017: 13).

Батьки разом з дітьми можуть переглядати мультфільми на екологічну тематику («Історія сміття», «Прикрасимо нашу планету», «Жива вода», «Люди, схаменіться»). Формуванню екологічної компетентності у сім'ї сприяє спільна діяльність в саду, на городі. Дитина реалізує свої знання, уміння і навички розведення та догляду за рослинами. В процесі спілкування з природою, праці на ділянці реалізуються завдання формування екологічної компетентності: засвоєння знань про найбільш важливі взаємозалежності в природі; формування ціннісних орієнтацій; виховання бажання спілкуватися з природою; засвоєння правил природокористування; формування перших навичок природодоцільної поведінки (Ільєнко, 2010: 26).

Важливим є те, що сім'я і педагоги виступають єдиним виховним простором, у якому дитина засвоює екологічні знання, які стають основою

екологічно доцільної поведінки у природному довкіллі. Для спільної роботи доцільно використати засоби STREAM-освіти, тому що, зважаючи на особливості розвитку та інтересів дітей до пізнання природного довкілля, засоби STREAM-освіти мають повну відповідність формуванню екологічного світогляду дітей (біном фантазій, який передбачає опис дитиною як позитивних, так і негативних персонажів, оцінка їх вчинки; казки навиворіт: розповідання відомої казки, але із новим сюжетом; «вінегрет» із казок: переплетення сюжетів відомих казок дітьми та вихователем; казки «навиворіт» складання казки із новими персонажами). Така робота є досить цінною у контексті формування природничо-екологічної компетентності старших дошкільників, оскільки саме гра цікавить дитину. А гра з батьками є засобом відкриття для неї всього незрозумілого, незвіданого.

Надзвичайно важливе значення має участь батьків у проведенні вільного часу з дітьми під час прогулянок у парку, у лісі та спостережень за явищами навколишньої дійсності, за природнім середовищем. Саме безпосереднє спілкування

з природою є невичерпним джерелом високих моральних почуттів. Не менш важливе значення у формуванні екологічної компетентності має використання батьками різноманітних вправ екологічного характеру (Возна, 2010: 45).

Перед вихователями та батьками стоїть важливе завдання – виховати підростаюче покоління екологічно грамотним, сформувати екологічну культуру сучасної особистості як форму регуляції взаємодії людини із природою, на основі власного прикладу прищеплювати бережливе ставлення до природи (Беленька, 2013: 71).

Висновки. Отже, ефективне формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку можливе лише за умови тісної співпраці педагогів і сім'ї. Партнерство має ґрунтуватися на взаємоповазі, спільних цілях і систематичному обміні інформацією. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці методичних рекомендацій для батьків, спрямованих на інтеграцію екологічного виховання у сімейне середовище. Тільки спільною взаємодією ми зможемо виховати екологічно компетентну людину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Виховання особистості. Книга 2: Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. Київ : Либідь, 2003. 344 с.
2. Беленька Г. Дошкільнятам про світ природи: методичний посібник для вихователів дітей дошкільного віку. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. 115 с.
3. Возна Н. Екологічна освіта для сталого розвитку. Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету. Випуск 10 (частина І). Кіровоград. 2010. С. 45-49.
4. Волкова В., Барсуک С. Педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку. Педагогічні науки: зб. наук. пр. 2017. Вип. 75 (2). С. 11-15.
5. Гавриш Н. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. Київ : Освіта, 2016. 195 с.
6. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ ст.). Режим доступу: https://portal.prolisok.org/osvita_ukraine_xxi.html (дата звернення: 07.10.2025).
7. Закон України «Про дошкільну освіту». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення: 07.10.2025).
8. Ільєнко В. Організація праці дітей на ділянці дошкільного закладу. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2010. № 10. С. 28.
9. Кот Н. Про нові аспекти змісту екологічного виховання дошкільників. Бердянський державний педагогічний університет Педагогічні науки : збірник наукових праць. Бердянськ : БДПУ, 2005. № 2. С. 54-59.
10. Лисенко Н. Формування екологічної культури дошкільників у сучасному освітньому просторі. Харків : Основа, 2019. 412 с.
11. Плахотнік О. Ціннісне ставлення особистості до природи як умова гармонійного співіснування. Вісник Прикарпатського університету. Випуск XXV. Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету, 2018. С. 268-275.
12. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка. Київ : Академвидав, 2017. 516 с.
13. Пустовіт Г. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1-9 класів у позашкільних навчальних закладах : монографія. Київ : Альма-матер, 2004. 540 с.
14. Становлення екологічної освіти : лекції з екології. Режим доступу: <http://ecology-lectures.ru/vstup/1-3-stanovlennyaekologichnoy-osviti/> (дата звернення: 08.10.2025).
15. Сухомлинська О. Партнерство сім'ї та школи у вихованні дитини. Педагогіка і психологія. 2015. № 3. С. 25-32.
16. Формування екологічної компетентності школярів: наук.-метод. посібник / Пустовіт Н., Пруцакова О., Руденко Л., Колонькова О. Київ : Педагогічна думка, 2008. 64 с.
17. Hyun E. How is young children's intellectual culture of perceiving nature different from adults'? Environmental Education Research. 2005. Vol. 11. № 2. P. 199–214. Режим доступу: <https://doi.org/10.1080/1350462042000338360> (дата звернення: 10.10.2025).

REFERENCES

1. Bekh I. (2003) Vykhovannia osobystosti. Knyha 2: Osobystisno-orientovanyi pidkhid: naukovo-praktychni zasady. [Personality education. Book 2: Personality-oriented approach: scientific and practical principles] Kyiv: Lybid. 344. [in Ukrainian].
2. Bielenka H. (2013) Doshkilniatam pro svit pryrody: metodychnyi posibnyk dlia vykhovateliv ditei doshkilnoho viku. [To preschoolers about the world of nature: a methodological guide for preschool teachers] Kyiv: Borys Hrinchenko Kyiv University. 115. [in Ukrainian].
3. Vozna N. (2010) Ekolohichna osvita dlia staloho rozvytku. [Environmental education for sustainable development] Naukovi zapysky Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu, Issue 10 (Part I), 45-49. [in Ukrainian].
4. Volkova V., Barsuk S. (2017) Pedahohichni umovy ekolohichnoho vykhovannia ditei starshoho doshkilnoho viku. [Pedagogical conditions of ecological education of senior preschool children] Pedahohichni nauky: zbirnyk naukovykh prats, 75(2), 11-15. [in Ukrainian].
5. Havrysh N. (2016) Ekolohichne vykhovannia ditei doshkilnoho viku. [Ecological education of preschool children] Kyiv: Osvita. 195. [in Ukrainian].
6. Derzhavna natsionalna prohrama "Osvita" (Ukraina XXI st.). [State National Program "Education" (Ukraine of the 21st Century)]. Retrieved from https://portal.prolisok.org/osvita_ukraine_xxi.html (accessed 07.10.2025). [in Ukrainian].
7. Zakon Ukrainy "Pro doshkilnu osvitu" [Law of Ukraine "On Preschool Education"]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (accessed 07.10.2025). [in Ukrainian].
8. Iliencko V. (2010) Orhanizatsiia pratsi ditei na diliantsi doshkilnoho zakladu. [Organization of children's work in the preschool institution area] Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu, (10), 28. [in Ukrainian].
9. Kot N. (2005) Pro novi aspekty zmistu ekolohichnoho vykhovannia doshkilnykiv. [On new aspects of the content of ecological education of preschoolers] Berdianskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet. Pedahohichni nauky: zbirnyk naukovykh prats, Berdiansk: BDPU, 2, 54-59 [in Ukrainian].
10. Lysenko N. (2019) Formuvannia ekolohichnoi kultury doshkilnykiv u suchasnomu osvithnomu prostori. [Formation of ecological culture of preschoolers in the modern educational space] Kharkiv: Osnova. 412. [in Ukrainian].
11. Plakhotnik O. (2018) Tsinnisne stavlennia osobystosti do pryrody yak umova harmoniinoho spivisnuvannia. [Value attitude of the individual to nature as a condition of harmonious coexistence] Visnyk Prykarpatskoho universytetu, Issue XXV. Ivano-Frankivsk: Prykarpatskyi National University Publishing and Design Department. 268-275. [in Ukrainian].
12. Ponimanska T. (2017) Doshkilna pedahohika. [Preschool pedagogy] Kyiv: Akademvydav. 516. [in Ukrainian].
13. Pustovit H. (2004) Teoretyko-metodychni osnovy ekolohichnoi osvity i vykhovannia uchniv 1–9 klasiv u pozashkilnykh navchalnykh zakladakh: monohrafiia [Theoretical and methodological foundations of environmental education and upbringing of students in grades 1–9 in extracurricular institutions: monograph] Kyiv: Alma-mater. 540. [in Ukrainian].
14. Stanovlennia ekolohichnoi osvity: lektsii z ekolohii. [Formation of environmental education: lectures on ecology] Retrieved from <http://ecology-lectures.ru/vstup/1-3-stanovlennyaekologichnoj-osviti/> (accessed 08.10.2025). [in Ukrainian].
15. Sukhomlyn'ska O. (2015) Partnerstvo sim'i ta shkoly u vykhovanni dytyny. [Partnership between family and school in child education] Pedahohika i psykholohiia, (3), 25-32. [in Ukrainian].
16. Pustovit N., Prutsakova O., Rudenko L., Kolonkova O. (2008) Formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti shkoliariv: naukovo-metodychnyi posibnyk. [Formation of ecological competence of schoolchildren: scientific-methodical guide] Kyiv: Pedahohichna dumka. 64. [in Ukrainian].
17. Hyun E. (2005) How is young children's intellectual culture of perceiving nature different from adults'? Environmental Education Research, 11(2), 199-214. <https://doi.org/10.1080/1350462042000338360>

Дата першого надходження рукопису до видання: 17.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.11.2025

Дата публікації: 19.12.2025